

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Київський університет імені Бориса Грінченка
Інститут суспільства

КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ

ФІЛОСОФІЯ

**ПРОГРАМА КАНДИДАТСЬКОГО ІСПИТУ ТА
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДЛЯ АСПІРАНТІВ І ЗДОБУВАЧІВ**

Київ – 2014

2ББК 87р
Ф56
УДК 1:371.27(07)

Затверджено Вченою Радою
Київського університету імені Бориса Грінченка,
протокол № 8 від 25 вересня 2014 року.

Рецензенти: д. філос. н., проф., завідувач кафедри історії філософії Київського національного університету імені Тараса Шевченка В.І. Ярошовець; д. філос. н., проф., завідувач кафедри соціальної філософії і соціології Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського І.І. Кальной; д. філос. н., проф., професор кафедри соціології, політології та соціальної роботи Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» В.Б. Халамендик.

Укладачі: член-кор. АПН України, д. філос. н., проф. В.О. Огнев'юк;
д. філос. н., проф. О.С. Александрова;
д. філос. н., проф. М.М. Стадник;
к. філос. н., доц. Л.А. Овсянкіна.

За редакцією члена-кореспондента АПН України, доктора філософських наук, професора В. О. Огнев'юка.

Ф56

Філософія: Програма кандидатського іспиту та методичні рекомендації для аспірантів і здобувачів / За ред. доктора філософських наук, професора, члена-кореспондента АПН України В.О. Огнев'юка. – Київ: Видавництво “Університет” Київського університету імені Бориса Грінченка, 2013. – 52 с.

Програма кандидатського іспиту з філософії та методичні рекомендації адресовані аспірантам і здобувачам вченого ступеня кандидата наук у відповідній галузі. Програма підготовлена з урахуванням вимог Міністерства освіти і науки України, рекомендацій Вищої атестаційної комісії України, положень національної доктрини розвитку освіти, а також з урахуванням позитивного досвіду складання аналогічних програм фахівцями вищих навчальних закладів України.

Навчально-методичне видання

© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2014

ЗМІСТ

Вступ	4
I. Тематичний план	6
II. Джерела для опрацювання за вибором	8
III. Підручники та навчально-методичні посібники	18
IV. Питання для підготовки до вступного іспиту в аспірантуру з дисципліни “Філософія”	25
V. Програма курсу філософії	29
VI. Питання для підготовки й складання кандидатського іспиту з філософії	43
VII. Методичні рекомендації щодо написання реферату з дисципліни “Філософія” для аспірантів і здобувачів ученого ступеня кандидата наук.....	47
VIII. Орієнтовна тематика рефератів	49
IX. Додаток: зразок оформлення титульної сторінки реферату	52

ВСТУП

Філософська компонента підготовки аспірантів, стажистів та здобувачів вчених ступенів є фундаментом їхньої теоретико-методологічної компетентності, оскільки дає системне знання про все суще у всій повноті свого змісту і смислу, єдності та внутрішніх взаємозв'язків між різними процесами, частинами і частками світу, що забезпечує високий рівень загальнонаукової підготовки висококваліфікованих фахівців. Глибокі філософські знання, розуміння наукової картини світу, визначення сутності явищ та процесів, що відбуваються, забезпечують науковця методологією правильного застосування загальних та специфічних методів наукових досліджень, закладають підвалини креативного мислення та сприяють формуванню культури наукової діяльності. Програма реалізує одне з пріоритетних завдань колективу кафедри філософії – формування науковців і педагогів нової генерації, спроможних виконувати свою місію на основі філософського спадку та його творчого застосування в нових цивілізаційних та соціокультурних реаліях XXI століття в якому провідна роль належить освіченій людині (homo educatus), а парадигма освіти упродовж усього життя є визначальною для розвитку людського капіталу.

Основною формою навчальної роботи аспірантів, стажистів та здобувачів є самостійне опрацювання, осмислення та осягнення праць відомих філософів, починаючи з найдавніших часів і до наших сучасників, що створює передумови не тільки для розуміння оригінальних філософських концептів, а й для творення власних світоглядних моделей.

Познайомитися із сучасним філософським осмисленням дійсності аспірантам і здобувачам допоможуть різноманітні філософські та суспільно-політичні періодичні друковані видання, монографії, філософські есе, підручники, енциклопедії, словники, а також електронні видання.

Самостійна робота з якими – вивчення (читання, аналіз, конспектування), написання рефератів та наукових статей сприятимуть формуванню власного наукового стилю, виробленню концептуального мислення, глибокої компетентності, вмінню самостійно аналізувати та узагальнювати, опановувати наукові методи пізнання і перетворення дійсності.

Пріоритетним у підготовці науковців є вивчення проблем методології науки, що складає основу їхньої підготовки, оскільки відкриває механізми дії законів, як шляху пізнання істини, категорій і принципів філософії – як методологічного підґрунтя для усвідомлення змісту закономірностей та законів, які діють у тій чи іншій галузі пізнання, складають вихідну базу для широкого бачення напрямків дослідження.

Самостійна робота передбачає:

- наявність усвідомленої мети, що сприяє пошуку найбільш раціональних та ефективних способів і форм навчання;
- систематичність і послідовність вивчення необхідних для складання

кандидатського іспиту філософських знань;

– забезпечення раціональної організації умов для самостійної роботи (точне планування часу, наявність необхідних навчальних посібників тощо).

Для надання допомоги в опануванні найбільш складних проблем філософії викладачі кафедри допомагають опанувати відповідний курс, проводять групові та індивідуальні заняття і консультації.

У ході самостійної підготовки до іспиту аспіранти і здобувачі повинні:

– уважно ознайомитися з програмою курсу філософії та методичними рекомендаціями;

– вивчити відповідні матеріали з різноманітних філософських джерел;

– з'ясувати незрозумілі питання та уточнити їх на консультаціях перед іспитом;

– керуватись програмою курсу філософії та орієнтовним переліком екзаменаційних питань;

– вчасно написати та подати на кафедру реферат, враховуючи вимоги до цього жанру дослідницької роботи.

I. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Вступ.

1. Філософія та її місце в системі наукового знання.
2. Філософія і світогляд.

Розділ I. ІСТОРІЯ ФІЛОСОФІЇ

1. Найвідоміші представники античної філософії та філософії раннього еллінізму.
2. Спільне та особливе в філософії стародавнього Сходу та античній філософії Європи.
3. Особливості західноєвропейської філософії Середньовіччя та філософії епохи Відродження.
4. Філософсько-гуманістична думка в Україні XV–XVII ст.
5. Західноєвропейська філософія XVII–XVIII століть.
6. Філософія французького Просвітництва, Києво–Могилянська академія та ідеї Просвітництва в Україні.
7. Німецька класична філософія .
8. Західна філософія кінця XIX–XX століть.
9. Українська філософія XIX–XX століть.
10. Множинність сучасних філософських ідей.

Розділ II. ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ЗАГАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ

1. Онтологія як загальна теорія буття. Буття як проблема.
2. Об'єктивне буття і Я-буття.
3. Основні категорії філософії.
4. Матерія, простір і час.
5. Людина і її буття в світі.
6. Багатомірність людини.
7. Душа і тіло. Проблема єдності духовного і матеріального.
8. Свідомість, самосвідомість і рефлексія.
9. Свідомість і сфера несвідомого. Розум.
10. Свідомість, мова і спілкування.

Розділ III.
ФІЛОСОФІЯ НАУКИ. ТЕОРІЯ ПІЗНАННЯ
ТА МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

1. Сутність і сенс пізнання.
2. Види пізнання. Співвідношення знання і віри.
3. Суб'єкт і об'єкт пізнання.
4. Пізнання, практика і досвід. Істина.
5. Структура і функції наукового пізнання.
6. Чуттєве, емпіричне і теоретичне пізнання, теорія і практики.
7. Мислення: сутність і основні форми.
8. Методологія, методи наукового пізнання та їх класифікація.
9. Функції філософії в науковому пізнанні.
10. Загальнонаукові методи і прийоми дослідження.
11. Особливості і специфіка методів пізнання в педагогіці.

Розділ IV.
ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ

1. Філософія освіти та її роль в осягненні соціокультурного феномену освіти.
2. Онтологія освіти.
3. Аксиологія освіти.
4. Основні парадигми розвитку освіти. Парадигма неперервної освіти.
5. Національно-освітній ідеал: аксіологічні та етичні засади формування особистості.
6. Філософське вчення про самоорганізацію і управління освітнім процесом.
7. Освітній процес в контексті гносеології та теорії інформації.
8. Проблеми гуманізації сучасної освіти.
9. Роль науки в сучасній освіті. Методологія і логіка освіти.
10. Філософія педагогічних концепцій виховання особистості.

Розділ V.
ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ
І ФІЛОСОФІЇ ІСТОРІЇ.

1. Соціальна філософія та історіософія: становлення і розвиток.
2. Закономірне, випадкове і стихійне в історії.
3. Суспільство і людство, нація і сім'я.
4. Сенс історії та ідея історичного прогресу. Глобалізм і його прояви.
5. Філософія економіки. Філософсько-економічний спосіб мислення.
6. Людина і природа: проблеми екології. Поняття біосфери і ноосфери.

7. Філософське розуміння власності. Система соціально-економічного управління. Держава і управління економікою.
8. Ринкові відносини і державне регулювання економікою. Економіка, право і мораль.
9. Філософія політики. Право влади і влада права. Держава та ідея справедливості.
10. Лібералізм, демократія і тоталітаризм. Права і гідність людини.
11. Багатоманітність духовного життя суспільства. Філософія культури.

II. ДЖЕРЕЛА ДЛЯ ОПРАЦЮВАННЯ ЗА ВИБОРОМ:

1. Аренд Г. Становище людини. – Л.: Літопис, 1999. – 254 с.
2. Арістотель. Категорії // Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / За ред. Л. Губерського. – К.: Знання, 2009. – С. 88–98.
3. Арістотель. Метафізика. – К.: Основи, 2000.
4. Арістотель. Нікомахова етика / Пер. з давньогр. В. Ставнюк. – К.: Аквілон-плюс, 2002. – 480 с.
5. Арістотель. Політика / Пер. з давньогр. та передм. О. Кислюка. – К.: Основи, 2000. – 239 с.
6. Белл Д. Настання постіндустріального суспільства // Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / За ред. Л. Губерського. – К.: Знання, 2009. – С. 419–431.
7. Бердяев Н. Философия свободы. Смысл творчества. – М.: Правда, 1989. – 608 с.
8. Бердяев М. Витоки і смисл російського комунізму // Антологія християнства: хрестоматія з релігієзнавства та культурології / За заг. ред. Г. Лозко. – К.: КМПУ ім. Б.Д. Грінченка, 2009. – С. 444–448.
9. Беседы и суждения Конфуция. – СПб.: ООО “Издательство “Кристалл””, 1999. – 1120 с.
10. Бжезинський З. Велика шахівниця. – Л., 2000. – 236 с.
11. Бэкон Ф. Новый Органон // Бэкон Ф. Сочинения. В 2-х т. – М.: Мысль, 1991. – Т. 1.
12. Валлерстайн И. Конец знакомого мира. Социология XXI века / Пер. с англ. В.Л. Иноземцева. – М.: Логос, 2003. – 236 с.
13. Валлерстайн И. После либерализма / Пер. с англ. В. Иноземцева. – М.: Логос, 2003. – 256 с.
14. Валлерстайн И. Социальное измерение вечно? Ничто никогда не меняется? // Социс. – 1997. – № 1. – С. 8–21.
15. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму / Пер. з нім. – К.: Основи, 1994. – С. 38–69.
16. Вернадський В. Декілька слів про ноосферу // Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / За ред. Л. Губерського. – К.: Знання, 2009. – С. 217–225.

17. Вернадский В. Научное мировоззрение // На переломе: философские дискуссии 20-х годов. – М.: Политиздат, 1990. – С. 180–203.
18. Вітгенштайн Л. Логіко-філософський трактат // Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / За ред. Л. Губерського. – К.: Знання, 2009. – С. 403–413.
19. Габермас Ю. Структурні перетворення суспільної відкритості: дослідження категорії громадянське суспільство / Пер. з нім. – Л.: Літопис, 2000. – 318 с.
20. Габермас Ю. Філософський дискурс модерну. – К.: Основи, 2001.
21. Гадамер Г.-Г. Істина і метод. В 2 т. / Пер. з нім. – К.: Юніверс, 2000. – Т. 1: Герменевтика I: Основи філософської герменевтики. – 464 с.
22. Гайдеггер М. ГЦо таке метафізика? // Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / За ред. Л. Губерського. – К.: Знання, 2009. – С. 74–86.
23. Гантінгтон С. Зіткнення цивілізацій // Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / За ред. Л. Губерського. – К.: Знання, 2009. – С. 432–443.
24. Гегель Г.В.Ф. Наука логіки // Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / За ред. Л. Губерського. – К.: Знання, 2009. – С. 99–112.
25. Гегель. Феноменологія духу // Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / За ред. Л. Губерського. – К.: Знання, 2009. – С. 480–490.
26. Гейзінга Й. Природа і значення гри як явище культури. Гра й змагання як чинники формування культури. Ігровий елемент сучасної культури // Homo ludens / Йоган Гейзінга. – К.: Основи, 1994. – С. 7–241.
27. Гердер Й. Мова і національна індивідуальність // Націоналізм. Антологія. – К.: Смолоскип, 2000. – С. 37–46.
28. Гоббс Т. Левіафан, або Суть, будова і повноваження держави церковної та цивільної. – К.: Дух і літера, 2000. – 600 с.
29. Горбач М. Філософія Памфіла Юркевича. – JL: Каменярь, 2007. – 184 с.
30. Гуссерль Е. Ідеї до чистої феноменології та феноменологічної філософії // Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / За ред. Л. Губерського. – К.: Знання, 2009. – С. 280–292.
31. Гуссерль Э. Кризис европейского человечества и философии // Вопросы философии. – 1986. – № 3. – С. 102–145.
32. Г'юм Д. Трактат про людську природу. – К.: Всесвіт, 2004. – 550 с.
33. Гьосле В. Практична філософія в сучасному світі. – К.: Лібра, 2003. – 216 с.
34. Декарт Р. Метафізичні розмисли. Міркування стосовно наук. Головні правила методу // Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / За ред. Л. Губерського. – К.: Знання, 2009. – С. 59–73.
35. Деріда Ж. Письмо та відмінність. – К.: Основи, 2004 – 602 с.

36. Дильтей В. Типи світогляду і уявлення їх у метафізичних системах // Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / За ред. Л. Губерського. – К.: Знання, 2009. – С. 150–162.
37. Диоген Лаэртский. О жизни, учениях и изречениях знаменитых философов / АН СССР, Ин-т философии; Общ. ред. и вступит, статья А. Лосева. – М.: Мысль, 1979. – 620 с.
38. Донцов Д. Дух нашої давнини. – К.: МАУП, 2005. – 568 с.
39. Драгоманов М. Чудацькі думки про українську національну справу // Історія філософії України. Хрестоматія: Навч. посібник / Упоряд. М. Тарасенко, М. Русин, А. Бичко та ін. – К.: Либідь, 1993. – С. 379–380.
40. Дрогобич Юрий. Годы и пророчества / Укл. і наук. ред. В. Вандишев – Х.: Факт, 2002. – 288 с.
41. Енгельс Ф. Людвіг Фейербах і кінець класичної німецької філософії // Маркс К., Енгельс Ф. Твори. У 50 т. – К.: Політвидав України, 1980. – Т. 21.
42. Енгельс Ф. Діалектика природи // Маркс К., Енгельс Ф. Твори. У 50 т. – К.: Політвидав України, 1980. – Т. 20. – С. 319–576.
43. Іларіон Київський. Слово про закон і благодать // Історія філософії України. Хрестоматія: Навч. Посібник / Упорядники М. Тарасенко, М. Русин, А. Бичко та ін. – К.: Либідь, 1993. – С. 8–28.
44. Ільєнков Е. Філософія і молодість // Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / За ред. Л. Губерського. – К.: Знання, 2009. – С. 51–58.
45. Иноземцев В. Расколота цивилизация. – М.: Academia-Наука, 1999. – 724 с.
46. Камю А. Бунтівна людина / Камю А. Вибрані твори. У 3-х т / Пер. з фр. – Х.: Фоліо, 1997. – Т. 3. Ессе. – С. 181–438.
47. Камю А. Міф про Сізіфа. Есе про абсурд // Читанка з історії філософії / За ред. Г. Волинки. – К.: Довіра, 1993. – Кн. 6. Зарубіжна філософія ХХ ст. – С. 139–144.
48. Кант І. Критика чистого розуму // Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / За ред. Л. Губерського. – К.: Знання, 2009. – С. 113–122.
49. Кант І. Критика практичного розуму. – К.: Юніверс, 2004. – 240 с.
50. Кант И. Прологомены ко всякой будущей метафизике, могущей появиться как наука // Антология мировой философии. – М.: Мысль, 1971. – Т. 3. – 760 с.
51. Кассирер Э. Дослідження людини. Вступ до філософії культури // Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / За ред. Л. Губерського. – К.: Знання, 2009. – С. 174–186.
52. Кастельс М. Информационная эпоха. Экономика, общество, культура, [пер. Б. Верпаховского]. – М.: Государственный институт. Высшая школа экономики, 2000. – 607 с.
53. Козловські П. Постмодерна культура // Сучасна зарубіжна філософія: Течії і напрями (Хрестоматія). – К.: Либідь, 1996. – С. 245–294.

54. Копнін П. Гносеологічні та логічні основи науки // Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / За ред. Л. Губерського. – К.: Знання, 2009. – С. 334–343.
55. Корет Э. Основы метафизики / Пер. с нем. – К.: Тандем, 1998. – 248 с.
56. Кримський С. Філософія – авантюра духу чи літургія смислу? // Кримський С. Запити філософських смислів. – К.: ПАРАПАН, 2003. – С. 8–21.
57. Кузанский Н. Об ученом незнании. – М.: Азбука-классика, 2001. – 320 с.
58. Кун Т. Структура научных революций / Пер. с англ. – М.: АСТ, 2001. – 605 с.
59. Кьеркегор С. Болезнь к смерти // Кьеркегор С. Страх и трепет. – М.: Республика, 1993. – С. 251–350.
60. Левінас Е. Чи є онтологія фундаментальною? // Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / За ред. Л. Губерського. – К.: Знання, 2009. – С. 141–149.
61. Ленін В. Матеріалізм і емпіріокритицизм // Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / За ред. Л. Губерського. – К.: Знання, 2009. – С. 187–193.
62. Липа Ю. Призначення України. – Л.: Просвіта, 1992.
63. Локк Дж. Два трактати про врядування // Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / За ред. Л. Губерського. – К.: Знання, 2009. – С. 561–573.
64. Лосев А. Философия имени; Музыка как предмет логики; Диалектика мифа // Лосев А. Из ранних произведений. – М.: Правда, 1990.
65. Лосев А. Эллинистически-римская эстетика. – М., 2002.
66. Луман Н. Общество как социальная система. – М.: Логос, 2004. – 232 с.
67. Мак'явеллі Н. Державець // Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / За ред. Л. Губерського. – К.: Знання, 2009. – С. 549–560.
68. Мамардашвили М. Философия – это сознание вслух // Мамардашвили М. Сознание и цивилизация. Тексты и беседы. – М.: Логос, 2004. – С. 87–103.
69. Мамардашвілі М. Картезіанські роздуми. – К.: Стілос, 2000. – 311 с.
70. Мангайм К. Ідеологія та утопія / Пер. з нім. – К.: Дух і літера, 2008. – 370 с.
71. Маркс К. До критики політичної економії // Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / За ред. Л. Губерського. – К.: Знання, 2009. – С. 414–418.
72. Маркс К. Приватна власність і комунізм. Різні етапи розвитку комуністичних поглядів. Грубий, зрівняльний комунізм і комунізм як соціалізм, що збігається з гуманізмом // Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / За ред. Л. Губерського. – К.: Знання, 2009. –

С. 514–525.

73. Маркузе Г. Ерос і цивілізація // Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / За ред. Л. Губерського. – К.: Знання, 2009. – С. 470–478.

74. Маркузе Г. Одномерный человек. – М.: REFL-book, 1994. – 331 с.

75. Ніцше Ф. Генеалогія моралі // Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / За ред. Л. Губерського. – К.: Знання, 2009. – С. 132–140.

76. Ніцше Ф. Антихристиянин або прокляття християнству // Антологія християнства: хрестоматія з релігієзнавства та культурології / За заг. ред. Г. Лозко. – К.: КМПУ ім. Б. Грінченка, 2009. – С. 164–227.

77. Ортега-і-Гассет Х. Місія Університету // Ідея Університету. Антологія / Упоряд.: М. Зубрицька, Н. Бабалик, З. Рибчинська; відп. ред. М. Зубрицька. – Л.: Літопис, 2002. – 304 с.

78. Ортега-і-Гассет Х. Бунт мас // Вибрані твори / Х. Ортега-і-Гассет. – К.: Основи, 1994. – С. 15–90.

79. Ортега-и-Гассет Х. Что такое философия? – М.: Наука, 1991. – С. 51–192.

80. Парсонс Т. Система современных обществ / Пер. с англ. – М.: Аспект-пресс, 1997. – 270 с.

81. Паточка Я. Негативний платонізм. Вічність та історичність // Паточка Я. Єретичні ессе про філософію історії / Пер. з чес. – К.: Основи, 2001. – 373 с.

82. Платон. Держава / Пер. з давньогрец. Д. Коваль. – К.: Основи, 2000. – 355 с.

83. Платон. Діалоги / Пер. з давньогрец. – К.: Основи, 1999. – 395 с.

84. Платон. Бенкет. Тімей // Читанка з історії філософії. Книга I. Філософія Стародавнього світу. – К.: Довіра, 1993.

85. Попович М. Мироззрение древних славян. – К.: Наукова думка, 1985. – 210 с.

86. Поппер К. Злиденність історизму. – К.: Абрис, 1994. – 192 с.

87. Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги: В 2 т. – К.: Основи, 1994. – Т. 2. – 494 с.

88. Потєбня О. Думка і мова // Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / За ред. Л. Губерського. – К.: Знання, 2009. – С. 391–402.

89. Пригожин І. Порядок із хаосу: новий діалог “людини з природою” // Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / За ред. Л. Губерського. – К.: Знання, 2009. – С. 344–353.

90. Рассел Б. Людське пізнання. Його сфера та межі // Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / За ред. Л. Губерського. – К.: Знання, 2009. – С. 321–333.

91. Рікер П. Конфлікт інтерпретацій. Герменевтичні нариси // Генеза. – 1994. – № 1. – С. 46–60.

92. Рікер П. Сам як інший. – К.: Дух і літера, 2002. – 456 с.

93. Роттердамський Е. Похвала Глупоті. Домашні бесіди / Пер. з лат. В. Литвинова, Й. Кобова. – К.: Основи, 1993. – С. 13–106.
94. Руссо Ж.-Ж. Про суспільну угоду, або Принципи політичного права. – К.: Port-Royal, 2001. – 583 с.
95. Сартр Ж.-П. Екзистенціалізм – це гуманізм // Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / За ред. Л. Губерського. – К.: Знання, 2009. – С. 206–216.
96. Сартр Ж.-П. Буття і ніщо. Нарис феноменологічної онтології / Пер. з фр. В. Лях, П. Тарашук. – К.: Основи, 2001. – 835 с.
97. Сартр Ж.-П. Воображаемое. Феноменологическая психология воображения. – СПб.: Наука, 2001. – 319 с.
98. Сенека Л. Моральні листа до Луцілія / Пер. з латан. А. Содомори. – К.: Основи, 1999. – 603 с.
99. Сковорода Г. Книжечка, що називається SILENUS ALCIBIADIS, тобто ікона алківіадська ІЗРАЇЛЬСЬКІЙ ЗМІЙ // Антологія християнства: хрестоматія з релігієзнавства та культурології / [За заг. ред. Г. Лозко]. – К.: КМПУ ім. Б.Д. Грінченка, 2009. – С. 359–375.
100. Сковорода Г. Діалог. Назва його – Потоп Зміїний // Антологія християнства: хрестоматія з релігієзнавства та культурології / За заг. ред. Г. Лозко. – К., 2009. – С. 375–390.
101. Соловьев В. Оправдание добра. – М., 1996. – 479 с.
102. Сорокин П. Главные тенденции нашего времени. – М.: Наука, 1997. – 457 с.
103. Сорокин П. Соціальна стратифікація и мобільність. Соціальна і культурна мобільність // Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / За ред. Л. Губерського. – К.: Знання, 2009. – С. 444–456.
104. Спиноза Б. Теологічно-політичний трактат / Пер. з лат. В. Литвинова. – К.: Основи, 2005. – 237 с.
105. Спиноза Б. Этика // Сочинения. В 2-х томах. – СПб.: Наука, 1999. – Т. 1. – 489 с.
106. Тейяр де Шарден П. Феномен человека. – М.: Наука, 1987. – С. 228–235.
107. Тойнбі А. Дослідження історії / Пер. з англ. – К.: Основи, 1995. – 608 с.
108. Тоффлер Е. Третья волна / Пер. з англ. – К.: Всесвіт, 2000. – 480 с.
109. Тоффлер Э. Метаморфозы власти / Пер. с англ. – М.: АСТ, 2003. – 669 с.
110. Тоффлер Э., Тоффлер Х. Революционное богатство. Как оно будет создано и как оно изменит нашу жизнь. – М.: ООО “Издательство АСТ”, 2007. – 569 с.
111. Українка Л. Стародавня історія східних народів. – Катеринослав, 1918. – Репринтне видання: Луцьк: ВАТ “Волинська обласна друкарня”, 2008. – 256 с.
112. Українка Л. Руфін і Прісцілла // Українка Л. Зібрання творів у 12-ти томах. – К., 1979. – Т. 5.

113. Фай Г. Всемирный переворот. Эссе о новом американском империализме / Пер. с фр. – М.: Слава!, 2005. – 240 с.
114. Феєрабенд П. Аналітичний покажчик // Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / За ред. Л. Губерського. – К.: Знання, 2009. – С. 365–376.
115. Фіхте Й. Що таке народ у вищому розумінні цього слова і що таке любов до Батьківщини // Націоналізм. Антологія. – К.: Смолоскип, 2000. – С. 46–55.
116. Фоєрбах Л. Фрагменти до характеристики моєї філософської біографії // Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / За ред. Л. Губерського. – К.: Знання, 2009. – С. 250–260.
117. Франк С. Духовные законы общества. – М.: Республика, 1992. – 511 с.
118. Франк С. Душа людини // Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / За ред. Л. Губерського. – К.: Знання, 2009. – С. 502–513.
119. Франки В. Человек в поисках смысла / Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1990. – 368 с.
120. Франко І. Біблійне оповідання про сотворення світу в світлі науки. – Вінніпег, Канада, 1918 (або Франко І. Поема про сотворення світа. – К.: МАУП, 2003. – 120 с.
121. Франко І. Поза межами можливого // Історія філософії України. Хрестоматія: Навч. посіб. / Упоряд. М. Тарасенко, М. Русин, А. Бичко та ін. – К.: Либідь, 1993. – С. 405–407.
122. Фрейд З. Я та Воно // Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / За ред. Л. Губерського. – К.: Знання, 2009. – С. 293–302.
123. Фрейд З. Вступ до психоаналізу. – К.: Основи, 1998. – 709 с.
124. Фромм Е. Анатомія людської деструктивності // Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / За ред. Л. Губерського. – К.: Знання, 2009. – С. 270–279.
125. Фромм Э. Искусство любить // Фромм Э. Психоанализ и религия; Искусство любить; Иметь или Быть? / Пер. с англ. – К.: Ника-Центр, 1998. – С. 97–186.
126. Фромм Э. Бегство от свободы. – М.: Прогресс, Универс, 1995. – 253 с.
127. Фуко М. Археологія знання / Пер. з фр. – К.: Основи, 2003. – 326 с.
128. Фукуяма Ф. Довіра: соціальні добродії і шлях до розквіту // Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / За ред. Л. Губерського. – К.: Знання, 2009. – С. 538–548.
129. Хайдеггер М. Основные понятия метафизики // Хайдеггер М. Время и бытие. – М.: Республика, 1993. – С. 342–327.
130. Хакен Г. Синергетика: Иерархия неустойчивостей в самоорганизующихся системах и устройствах. – М.: Мир, 1985. – С. 12–45.
131. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций // Полис. – 1994. –

№ 1. – С. 33–48.

132. Цицерон М. Про державу; Про закони; Про природу богів / Пер. з латин. В. Литвинова. – К.: Основи, 1998. – 476 с.

133. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні. – К.: Орій, 1992. – 230 с.

134. Шаян В. Біблія як ідеологія. Студія із ділянки порівняльного релігієзнавства. – Лондон: Орден, 1970. – 30 с.; або: Шаян В. Біблія як ідеологія // Сварог. – 2004. – № 15–16. – С. 58–66.

135. Шаян В. Григорій Сковорода – лицар святої борні. – Гамільтон, Канада, 1984.

136. Швейцер А. Культура і етика // Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / За ред. Л. Губерського. – К.: Знання, 2009. – С. 609–621.

137. Шевченко Т. І мертвим і живим... // Кобзар. – К.: БАО, 2009. – 512 с.

138. Шелер М. Місце людини в Космосі // Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / За ред. Л. Губерського. – К.: Знання, 2009. – С. 261–269.

139. Шеллінг Ф. Про відношення реального та ідеального в природі // Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / За ред. Л. Губерського. – К.: Знання, 2009. – С. 194–205.

140. Шинкарук В. Світогляд і філософія // Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / За ред. Л. Губерського. – К.: Знання, 2009. – С. 163–173.

141. Шопенгауэр А. Свобода воли и нравственность. – М.: Республика, 1992. – 447 с.

142. Шпенглер О. Присмерк Європи. Нариси морфології світової історії // Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / За ред. Л. Губерського. – К.: Знання, 2009. – С. 587–596.

143. Эвола Ю. Языческий империализм. – М.: Арктогея, 1994.

144. Юнг К.-Г. Архетип и символ. – М.: Ренессанс, 1991. – 386 с.

145. Юнг К.-Г. Проблема души нашего времени. – М.: Академический проект, 2007. – 288 с.

146. Юркевич П. Мир з ближнім як умова християнського співжиття: Докази буття Божого // Філософська і соціологічна думка. – 1990. – № 10.

147. Юркевич П. Серце та його значення у духовному житті людини, згідно з ученням слова Божого // Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / За ред. Л. Губерського. – К.: Знання, 2009. – С. 491–501.

148. Яковенко Б. Що таке філософія? (Вступ до трансценденталізму) // Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / За ред. Л. Губерського. – К.: Знання, 2009. – С. 28–34.

149. Ясперс К. Психологія світоглядів / Пер. з нім. О. Кислюк, В. Осадчук. – К.: Юніверс, 2009. – 464 с.

150. Ясперс К. Смысл и назначение истории / Пер. с нем. – М.:

Республіка, 1994. – 527 с.

ІІІ. ПІДРУЧНИКИ ТА НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ ПОСІБНИКИ

1. Андрущенко В. Роздуми про освіту: Статті, нариси, інтерв'ю. – К.: Знання України, 2004. – 804 с.
2. Андрущенко В. Історія соціальної філософії: Підручник для студ. вищих навч. закладів. – К.: Тандем, 2000. – 416 с.
3. Антологія християнства: хрестоматія з релігієзнавства та культурології / За заг. ред. Г. Лозко. – К.: КМПУ ім. Б.Д. Грінченка, 2009. – 503 с.
4. Антология мировой философии. – Мн.: Харвест, М.: ООО “Издательство АСТ”, 2001.
5. Асмус В. Античная философия. – М.: Высшая школа, 2005. – 402 с.
6. Биков В. Моделі організаційних систем відкритої освіти: Монографія. – К.: Атіка, 2009. – 684 с.
7. Бойченко І. Філософія історії: Підручник. – К.: Знання, 2000. – 723 с.
8. Булатов М. Філософський словник. – К.: Стіл ос, 2009. – 575 с.
9. Введение в философию: Учеб. пособие для вузов / Авт. кол.: И. Фролов и др. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Республика, 2003.

18

10. Вища освіта України і Болонський процес: Навч. посіб. / За ред. В. Кременя. – Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2004. – 384 с.
11. Габермас Ю. Ідея Університету – навчальні процеси // Ідея Університету: Антологія. – Л.: Літопис, 2002. – 304 с.
12. Герасимчук А., Тимошенко З. Курс лекцій з філософії: Навч. посіб. – К.: Вид-во Європ. Ун-ту, 2002. – 422 с.
13. Гершунский Б. Философия образования для XXI века. (В поисках практико – ориентированных образовательных концепций). – М.: Совершенство, 1998. – 608 с.
14. Гессен С. Основы педагогики. Введение в прикладную философию / Отв. ред. и сост. П. Алексеев. – М.: Школа-Пресс, 1995. – 448 с.
15. Гусев В. Вступ до метафізики: навч. посібник. – К.: Либідь, 2004.

16. Гусинский Э., Турчанинова Ю. Введение в философию образования. – М.: Логос, 2000. – 224 с.
17. Джахая Л. Системность философских категорий // Философские науки. – 2006. – № 7.
18. Добронравова І., Білоус Т., Комар О. Новітня філософія науки. Підручник. – К.: Логос, 2009. – 243 с.
19. Д'юї Дж. Демократія і освіта. – Л.: Літопис, 2003. – 294 с.
20. Єрмоленко А. Комунікативна практична філософія. – К.: Лібра, 1999. – 488 с.
21. Зарудний Є. Філософія: Навчальний посібник. – К.: Кондор, 2007. – 200 с.
22. Зотов А. Современная западная философия. – М.: Высшая школа, 2001. – 784 с.
23. Ідея Університету: Антологія / Упоряд.: М. Зубрицька, Н. Бабалик, З. Рибчинська; відп. ред. М. Зубрицька. – Л.: Літопис, 2002. – 304 с.
24. Історія української філософії: Підруч. / В. Горський., К. Кислюк. – К.: Либідь, 2004.
25. Історія філософії: Підручник / А. Бичко, І. Бичко, В. Табачковський – К.: Либідь, 2001. – 408 с.
26. Історія філософії: Підручник / В. Ярошовець, І. Бичко, В. Бугров та ін.; за ред. В. Ярошовця. – К.: Знання України, 2006. – 1200 с.
27. Історія філософії в її зв'язку з освітою: Підручник. / Г. Волинка, В. Гусев, Н. Мозгова, І. Огородник; За ред. Г. Волинки. – К.: Каравела, 2006. – 480 с.
28. Історія філософії України. Хрестоматія: Навч. посібник для студентів вищ. навч. Закладів / Упорядн. М. Тарасенко, М. Русин, І. Бичко та ін. – К.: Либідь, 1993.
29. Канке В. Основные философские направления и концепции науки. Итоги XX столетия. – М.: Логос, 2000. – 320 с.
30. Касьян В. Філософія: відповіді на питання екзаменаційних білетів: Навч. посіб. – К.: Знання, 2008. – 347 с.
31. Клепко С. Філософія освіти в європейському контексті. – Полтава: ПОІППО, 2006. – 328 с.
32. Конверский А Теория и ее обоснование. – К., 2000. – 179 с.
33. Кохановский В. Основы философии науки: Учебное пособие для аспирантов. – Ростов н/Д: Феникс, 2007. – 608 с.
34. Кохановский В. Философия: Учеб. пособ. – Ростов н/Д: Феникс, 2003.
35. Кремень В. Феномен інновацій: освіта, суспільство, культура: монографія. – К.: Педагогічна думка, 2008. – 472 с.
36. Кремень В. Філософія національної ідеї. Людина. Освіта. Соціум. – К.: Грамота, 2007. – 576 с.
37. Кремень В. Філософія: мислителі, ідеї, концепції: Підручник. – К.: Книга. – 2005. – 528 с.
38. Кремень В. Освіта і наука України. Шляхи модернізації. – К.:

Грамота, 2003. – 216 с.

39. Крижко В. Антологія аксіологічної парадигми освіти. Навч. посібник. – К.: Освіта України, 2005. – 440 с.

40. Крижко В. Аксіологічний потенціал державного управління освітою: Навч. посібник. – К.: Освіта України, 2005. – 224 с.

41. Культура. Ідеологія. Особистість: Методолого-світогляд. аналіз. / Л. Губерський, В. Андрущенко, М. Михальченко. – К.: Знання України, 2005. – 580 с.

42. Лозко Г. Етнологія України: філософсько-теоретичний та етнорелігієзнавчий аспект. – К.: АртЕК, 2001.

43. Лутай В. Філософія сучасної освіти. – К.: Центр “Магістрі”, 1996. – 256 с.

44. Лутай В. Філософія освіти ХХІ століття: у контексті синергетичної парадигми // Діалог культур: Україна у світовому контексті. Філософія освіти: 36. наук, праць. – Л., 1999. – Вип. 4.

45. Максюта М. Вступ до філософії: Навчальний посібник. – К.: Вид-во КНАУ, 2001. – 673 с.

46. Медоуз Д., Рандерс Й., Медоуз Д. Пределы роста: Учеб пособие. – М.: Академкнига, 2008. – 344 с.

47. Мир философии: Книга для чтения: В 2-х ч. – М.: Политиздат, 1991. – Ч. 1. Исходные философ, проблемы, понятия и принципы. – 672 с.; ч. 2. Человек. Общество. Культура. – 624 с.

48. Михальченко Н. Украинское общество: трансформация, модернизация или лимитроф Европы? – К.: Изд. ин-та Высшей школы, 2001. – 440 с.

49. Модернізація системи вищої освіти: соціальна цінність і вартість для України: монографія / [кол. авт.]. – К.: Педагогічна думка, 2007. – 222 с.

50. Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: Монографія / За ред. І. Зязюна. – К.: Віпол, 2000.

51. Нестеренко В. Вступ до філософії: онтологія людини. Навч. посіб. – Костопіль: Роса, 1995.

52. Огнев'юк В. Освіта в системі цінностей сталого людського досвіду. – К.: Знання України, 2003. – 450 с.

53. Огнев'юк В. Осягнення освіти: Підсумки ХХІ століття. – К.: Навчальна книга, 2003. – 111 с.

54. Основи філософських знань: Підруч. / В. Буслинський, П. Скрипка. – Л., 2004.

55. Основные парадигмы и модели образовательной деятельности // Философия социальных и гуманитарных наук. Учебное пособие для вузов / Под общ. ред. С. Лебедева. – М.: Академический проект, 2006.

56. Павловський К. Трансформації вищої освіти в ХХІ столітті: польський погляд. – К.: Навчально-методичний центр “Консорціум із удосконалення менеджменту освіти в Україні”, 2005. – 230 с.

57. Пазенок В. Філософія: Навч. посіб. – К.: Академвидав, 2008.

58. Пашук А. Нариси з історії філософії середніх віків: Підруч. для

- студ. вигц. навч. закл. – К.: Видавничий Дім “Ін Юре”, 2007. – 712 с.
59. Пелікан Я. Ідея Університету / Пер. з англ. – К.: Дух і літера, 2009. – 306 с.
60. Петрушенко В. Філософія: Курс лекцій: Навчальний посібник для студентів Вищих закладів освіти III–IV рівнів акредитації. – 3-тє видання, перероб. і доповн. – Л.: Новий світ–2000, 2005.
61. Петрушенко В. Філософія: курс лекцій. Навч. посіб. для студ. вигц. закладів освіти I–IV рівнів акредитації. – Л.: Новий Світ–2000, 2008.
62. Подольська Є. Філософія: Підручник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006.
63. Поздняков Э. Философия культуры. – М.: Интурреклама, 1999. – 576 с.
64. Поляков М., Савчук В. Класичний університет: еволюція, сучасний стан, перспективи. – К.: Генеза, 2004. – 416 с.
65. Причепій С., Черній А., Чекаль Л. Філософія: Підручник для студ. вищих навч. закладів. – К.: Академвидав, 2006.
66. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация / Пер. с англ. – М.: Когито-Центр, 2002. – 396 с.
67. Рассел Б. История западной философии. – Новосибирск: Сибирское университетское издательство, 2001.
68. Саух П. Філософія: навчальний посібник. – К.: ЦНЛ, 2003. – 254 с.
69. Саух П. XX століття: Підсумки. – К.: МП Леся, 2009. – 284 с.
70. Саух П. Україна на межі тисячоліть: трансформація духу і випробування національним буттям. – Рівне: Волинські обереги, 2001. – 219 с.
71. Сидоров Н. Философия образования. Введение. – СПб.: Питер, 2007. – 303 с.
72. Соціальна філософія. Історія, теорія, методологія: Підруч. для вищ. навч. закл. / В. Андрущенко, Л. Губерський, М. Михальченко. – К.: Генеза, 2006.
73. Социальная философия / В. Барулин. – М.: Гранд, 2002.
74. Татаркевич В. Історія філософії: Антична і середньовічна філософія / Пер. з пол. А Шкарб'юка. – Л.: Свічадо, 1997.
75. Творчість і технології в наукових дослідженнях неперервної професійної освіти: Наукове видання / За заг. ред. С. Сисоевої. – К.: КІМ, 2008. – 424 с.
76. Українська філософія в іменах: Навч. посіб. / К. Огородник, М. Русин. – К.: Либідь, 1997. – 327 с.
77. Феномен інновацій: освіта, суспільство, культура: монографія / За ред. В. Кременя. – К.: Педагогічна думка, 2008. – 472 с.
78. Філософія: Підручник / І. Бичко, І. Бойченко, В. Табачковський та ін. – К.: Либідь, 2002. – 408 с.
79. Філософія: Навч. посіб. / Л. Губерський, І. Надольний, В. Андрущенко та ін.; за ред. І. Надольного. – К.: Вікар, 2008.
80. Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / За

ред. Л. Губерського. – К.: Знання, 2009. – 621 с.

81. Філософія: підручник / За ред. О. Сидоренка. – К.: Знання, 2008. – 891 с.

82. Філософія. Підручник / За заг. ред. В. Кременя, М. Горлача. – Х.: Прапор, 2004. – 736 с.

83. Філософія. Природа, проблематика, класичні розділи: навч. посіб. / В. Андрущенко, Г. Волинка, Н. Мозгова та ін. за ред. Г. Волинки. – К.: Каравела, 2009.

84. Філософія: світ людини: Курс лекцій: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів. / В. Табачковський, М. Булатов, Н. Хамітов. – К.: Либідь, 2004.

85. Философия социальных и гуманитарных наук. Учебное пособие для вузов / Под общ. ред. С. Лебедева. – М.: Академический Проект, 2008. – 733 с.

86. Философия образования // Философия социальных и гуманитарных наук. Учебное пособие для вузов / Под общ. ред. С. Лебедева. – М.: Академический проект, 2006.

87. Философский энциклопедический словарь / Ред.-сост. Е. Губский, Г. Королева, В. Лутченко. – М.: ИНФРА, 2000. – 576 с.

88. Чанышев А. Курс лекций по древней и средневековой философии: Учеб. пособие для вузов. – М.: Высшая школа, 1991.

89. Щерба С. Філософія: Підручник. – К.: МАУП, 2007. – 452 с.

90. Я щук Т. Філософія історії: Курс лекцій. Навчальний посібник. – К.: Либідь, 2004. – 536 с.

ДОВІДКОВА ЛІТЕРАТУРА

1. Блинников Л. Великие философы: Учебный словарь-справочник. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Логос, 1997. – 432 с.

2. Большой энциклопедический словарь: философия, социология, религия, эзотеризм, политэкономия / Главн. науч. ред. и сост. С. Солодовников. – Мн: МФЦП, 2002.

3. Всемирная энциклопедия: Философия / Главн. науч. ред. и сост. А.А. Грицанов. – М.: АСТ, Мн.: Харвест, Современный литератор, 2001. – 1312 с.

4. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

5. Енциклопедія постмодернізму / За ред. Ч. Вінквіста та В. Тейлора; Пер. з англ. В. Шовкун; Наук. ред. пер. О. Шевченко. – К.: Основи, 2003.

6. Європейський словник філософій: Бібліографічний опис / Під кер. Барбари Кассен. – К.: Дух і літера, 2009. – Т. 1. – 576 с.

7. Історія філософії. Словник / Заг. ред. В. Ярошовця. – К.: Знання України, 2005. – 1200 с.

8. Лебедев С. Философия науки: краткая энциклопедия. – М.: Академический проект, 2008. – 704 с.

9. Мала енциклопедія етнодержавознавства. НАН України. Інститут держави і права ім. В. Корецького; Редкол.: Ю. Римаренко (відп. ред.). – К.: Генеза, Довіра, 1996. – 942 с.
10. Новая философская энциклопедия: в 4-х т. / Ин-т философии РАН; Научно-ред. совет: предс. В. Степин, заместители предс. А. Гусейнов, Г. Семигин, уч. секр. А. Огурцов. – М.: Мысль, 2001.
11. Новейший философский словарь: 3-е изд., исправл. – Мн.: Книжный дом, 2003. – 1280 с.
12. Современный философский словарь / Под. ред. В. Кемерова. – М.; Бишкек: Одиссей, 1996.
13. Глумачний словник основних філософських термінів / В. Петрушенко. – Л.: Вид-во Львівської політехніки, 2009. – 264 с.
14. Убальдо Н. Иллюстрированный философский словарь / Пер. с ит. – М.: БММ АО, 2006. – 584 с.
15. Філософська думка в Україні: Біобібліографічний словник / Авт. кол.: В. Горський, М. Ткачук, В. Нічик та ін. – К.: Пульсари, 2002. – 224 с.
16. Філософія: ідеї, ідеології, персонали: Ілюстрований енциклопедичний довідник / Укл. Ю. Омельченко. – К.: Ракша М.О., 2009. – 296 с.
17. Філософія: Словник-довідник: Навчальний посібник / І. Надольний, Г. Черушева, В. Пархоменко та ін. – К.: Дельта, 2009. – 284 с.
18. Філософія політики: Короткий енциклопедичний словник / Авт.-упоряд.: Л. Губерський, В. Андрущенко, М. Бойченко та ін. – К.: Знання України, 2002.
19. Філософський енциклопедичний словник / В. Шипкирук та ін.; ПАНУ, Ін-т філософії ім. Г. Сковороди. – К.: Абрис, 2002. – 742 с.
20. Філософський словник соціальних термінів / Ред. рада: В. Андрущенко, Л. Губерський, В. Кремень та ін. – К.; Х.: Р.И.Ф., 2005.

IV. ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ВСТУПНОГО ІСПИТУ В АСПРАНТУРУ З ДИСЦИПЛІНИ “ФІЛОСОФІЯ”

1. Філософія та її місце в системі наукового знання.
2. Філософія та світогляд. Ідеалістичний та матеріалістичний світогляд.
3. Філософія як теоретична основа світогляду освіченої людини.
4. Цінності та ціннісні орієнтації.
5. Філософія в системі культури. Основні функції філософії.
6. Культурно-історичні передумови виникнення філософії.
7. Особливості та проблеми давньоіндійської і давньокитайської філософії.
8. Космоцентризм давньогрецької філософії.
9. Філософія Античності (Сократ, Платон, Арістотель).
10. Соціально-політичні погляди античних філософів.
11. Філософія раннього еллінізму. Кініки і скептики. Епікурейці.

Стоїцизм. Неоплатонізм.

12. Християнсько-релігійний характер західноєвропейської філософії Середньовіччя.

13. Антропоцентризм і гуманізм західноєвропейської філософії епохи Відродження.

14. Західноєвропейська філософська думка XVII–XVIII ст. Проблеми науки і наукового методу пізнання.

15. Філософія французького Просвітництва.

16. Німецька класична філософія та її місце в історії світової філософської думки.

17. Філософські погляди І. Канта.

18. Філософія Г.В.Ф. Гегеля: система і метод.

19. Антропологічний матеріалізм Л. Фейєрбаха.

20. Перегляд класичної моделі світорозуміння філософією XIX ст. (позитивізм, марксизм, філософія життя).

21. Характерні риси, тенденції та напрями розвитку західної філософії XX ст.

22. Головні особливості та етапи розвитку філософської думки в Україні.

23. Г.С. Сковорода – родоначальник української класичної філософії.

24. Філософські погляди у творчості Т. Шевченка, І. Франка і Л. Українки.

25. Категорія “буття”, її сутність та специфіка. Основні форми буття.

26. Світ як всеохоплююча і безмежна реальність. Об’єктивне буття і Я-буття.

27. Історія поглядів на матерію. Буття матерії. Матеріальна єдність світу.

28. Основні структурні рівні матерії. Матерія, рух, простір і час.

29. Основні категорії філософії. Загальний зв’язок і взаємодія. Ідея закону.

30. Філософська антропологія – вчення про природу, сутність і призначення людини.

31. Людина і її буття в світі. Філософська проблема пізнання людини.

32. Багатомірність людини. Людина і людство.

33. Особистість і Я. Ідея особистісної неповторності.

34. Загальне уявлення про душу. Душа і тіло. Проблема єдності духовно-ідеального і матеріального.

35. Свідомість і її творча сила. Структура свідомості.

36. Свідомість, самосвідомість і рефлексія. Свідоме і несвідоме.

37. Розум і мудрість. Свідомість, мова і спілкування. Свідомість і “штучний інтелект”.

38. Пізнання, його сутність, форми, можливості.

39. Проблема пізнання світу і філософський скептицизм.

40. Багатоманітність видів пізнання. Взаємозв’язок теорії і практики.

41. Співвідношення знання і віри.

42. Суб'єкт і об'єкт пізнання.
43. Поняття істини. Філософські концепції істини та її критеріїв.
44. Чуттєве, емпіричне і теоретичне пізнання.
45. Мислення: його сутність і основні форми.
46. Методи і прийоми дослідження.
47. Філософія освіти та її роль в осягненні соціокультурного феномену освіти. Онтологія освіти.
48. Аксиологія освіти та основні парадигми її розвитку. Ідея неперервної освіти.
49. Національно-освітній ідеал: аксіологічні та етичні засади формування особистості.
50. Філософське вчення про самоорганізацію і управління освітнім процесом.
51. Освітній процес в контексті гносеології та теорії інформації.
52. Проблеми гуманізації сучасної освіти.
53. Роль науки в сучасній освіті. Методологія і логіка освіти.
54. Філософія педагогічних концепцій виховання особистості.
55. Основні науково-філософські підходи до розуміння суспільства та його історії: натуралізм, ідеалізм, матеріалізм.
56. Поліваріативність світової історії. Проблема спрямованості історії. Суспільний прогрес та його критерії.
57. Майбутнє людства як предмет філософського дослідження і прогнозування. Футурологія.
58. Історична необхідність (закономірність) і вільна свідомо діяльність людей. Стихійне і свідоме в історії. Фаталізм і волюнтаризм.
59. Суспільство як самоорганізуюча і саморозвиваюча система.
60. Пошуки соціальної стабільності. Ідея громадянського суспільства і правової держави.
61. Цивілізація і цивілізаційний розвиток. Сучасна цивілізація і глобалістика.
62. Мир і війна в історії людства.
63. Суспільно-економічні формації і цивілізації як моделі історичного процесу.
64. Соціальна структура суспільства, її особливості у традиційному, індустріальному та інформаційному суспільстві.
65. Загальнолюдські цінності як соціокультурний феномен.
66. Ідея і сутність нації. Національна самосвідомість і націоналізм.
67. Любов, шлюб і сім'я. Сучасні демографічні виклики.
68. Філософія економіки. Філософсько-економічний спосіб мислення.
69. Праця і її розуміння філософією.
70. Людина і природа: проблеми екології. Поняття біосфери і ноосфери.
71. Філософське розуміння власності. Суб'єкт і об'єкт власності. Власність і форми соціальних відносин.
72. Система соціально-економічного управління. Держава і управління

економікою.

73. Ринкові відносини і державне регулювання економікою. Економіка, право і мораль.

74. Політика як явище суспільного життя. Пошуки соціально-політичної стабільності.

75. Ідея права: право влади і влада права.

76. Соціальна справедливість як правова цінність.

77. Сутність держави і політичної влади. Ідея розподілу влади. Політика і мораль.

78. Лібералізм і демократичні цінності. Права людини і її гідність.

79. Тоталітаризм і його вплив на виховання людини.

80. Духовне життя суспільства і духовна культура.

81. Суспільна свідомість: сутність і рівні. Ідеологія як форма суспільної свідомості. Політична культура і політична свідомість. Правосвідомість.

82. Глобалізм та його прояви.

83. Моральні засади в житті суспільства.

84. Роль філософії культури в сучасному освітньому процесі.

V. ПРОГРАМА КУРСУ ФІЛОСОФІЇ

ВСТУП

Тема 1. Філософія, її походження, основні проблеми та функції

Предмет філософії. Концепції походження філософії: міфогенна, гносеогенна, міфогенно-гносеогенна. Сутність філософських проблем, їх зв'язок з фундаментальними питаннями людського буття. Соціальні умови зародження та розвитку різноманітних світоглядних систем і напрямків філософської думки.

Світогляд, його роль у житті особистості і суспільства. Історичні типи світогляду. Міфологічний світогляд і його особливості. Релігійний світогляд. Філософський світогляд. Науковий світогляд.

Онтологія – вчення про буття. Матеріалізм, ідеалізм, дуалізм, деїзм, пантеїзм. Гносеологія – вчення про пізнання. Сенсуалізм, раціоналізм, агностицизм, скептицизм.

Філософія як форма суспільної свідомості та особливий тип знання. Філософія освіти. Філософія культури.

Історичні типи філософії. Гуманістична орієнтація філософії. Роль філософського знання у методологічній та світоглядній підготовці фахівців.

Розділ I. ІСТОРІЯ ФІЛОСОФІЇ

Тема 2. Філософія стародавнього Сходу та антична філософія Європи

Культурно-історичні передумови зародження філософської думки в країнах Стародавнього Сходу. Головні філософські школи Стародавньої Індії про людину та світ її життя. Основні принципи філософії і етики чарвака-локаята.

Філософські школи Стародавнього Китаю. Конфуцій про людину та її виховання. Конфуціанство, даосизм і моїзм. Даосизм про начала буття та ідеал мудреця. Особливості філософування моїстів: онтологія, гносеологія, діалектика. Буддизм як релігійно-філософська школа.

Міфологічне мислення і його перехід у сферу Логосу. Зародження європейської філософії. Мілетська школа: Фалес,

Анаксимандр, Анаксимен. Сім мудреців. Діалектика Геракліта Ефеського. Піфагор і піфагорійська спілка.

Елейська школа: Ксенофан, Парменід і Зенон. Монотеїзм. Скептицизм. Співвідношення буття і мислення, тілесного і духовного. Логіка як діалектика.

Вплив Емпедокла і Анаксагора на спрямування наукового і філософського мислення. Атомізм Демокріта.

Софісти – перші вчителі мудрості. Протагор, Горгій та інші.

Сократ і сократичні школи. Кініки. Філософське вчення Платона. Аристотель і його філософський внесок в розвиток гносеології, логіки, теології і етики.

Філософія раннього еллінізму: скептицизм, стоїцизм, епікуреїзм, неоплатонізм Плотіна та інших неоплатоніків.

Тема 3. Особливості західноєвропейської філософії Середньовіччя і Відродження.

Християнська апологетика. Християнська патристика. Святий Августин і формування фундаментів релігійно-філософської думки Середньовіччя.

Особливості арабської, середньо-азійської та юдейської філософії.

Схоластика і філософія. Характеристика основних понять. Сім вільних мистецтв – тривіум і квадріум. Реалізм і номіналізм про універсали. Іоанн Скот Еріугена про чотири природи буття. Номіналізм Іоанна Росцеліна і П'єра Абеляра. Альберт фон Больштадт про теологію і природознавство. Тома Аквінський (Аквінат) про буття, сутність пізнання, про гармонію віри і розуму, про людину і її душу, про суспільство і державу. Р. Бекон про шляхи досягнення істини. Критика схоластики. Д. Скотт про відношення богослов'я і філософи. Вільям Оккам про філософію і теологію.

Гуманізм як провідна ідея епохи Відродження. Проблема індивідуальності людини. Франческо Петрарка: полеміка зі схоластами, запрошення до вивчення мудрості древніх. Атомізм в культурі Відродження.

Неоплатонізм Георгія Геміста Пліфона та Марсіліо Фічіно і їх роль у відродженні філософії Платона і класиків давньогрецької філософії. Вчення Фічіно про Бога і людину, про природу і душу.

Антропоцентризм і проблема особистості. М. Кузанський про людину як центр космічної ієрархії буття. Піко делла

Мірандола про серединність людини. Мішель Монтель – провісник Просвітництва.

Гуманістичні ідеї Еразма Роттердамського.

Геліоцентризм та вчення про нескінченність Всесвіту (М. Копернік, Г. Галілей). Пантеїзм Дж. Бруно.

Тема 4. Філософсько-гуманістична думка в Україні у XV–XVII ст.

Специфіка формування ідеї ренесансного гуманізму та ідеології реформації в Україні другої половини XV – початку XVII ст. Творчість Франциска Скорини. Ідея двоїстої істини. Скорина про значення просвіти та вченості.

Ранній гуманізм Юрія Котермака (Дрогобича), П. Русина із Кросна, С. Оріховського-Роксолана, М. Шимоновича та ін. Творчість І. Вишенського.

Розвиток ідеології реформації діячами Острозького культурно-освітнього центру та братських шкіл Г. Смотрицького, К. Острозького, К. Саковича, І. Борецького, І. Плетенецького, К. Транквіліона-Ставровецького та ін.

Тема 5. Західноєвропейська філософія Нового часу

Особливості епохи. Формування нової парадигми філософствування. Наукова революція XVI–XVII ст. та проблема методу пізнання. Емпіризм і раціоналізм. “Новий Органон” і розробка нової моделі науки Ф. Беконом. Соціально-філософські погляди Т. Гоббса. “Левіафан”. Нові принципи філософії Р. Декарта. Б. Паскаль про можливості та межі розуму. Поняття субстанції в філософії Б. Спінози. Структура світу і структура розуму. Розум і пристрасті. Необхідність, творчість, свобода.

Сенсуалістична і соціально-політична філософія Дж. Локка. Монадологія Г. Лейбніца. Проблема несвідомого. Особистісний вимір буття. Свобода. Вибір. Теодіцея. Суб’єктивно-ідеалістична філософія Дж. Берклі, Д. Юма та інших.

Тема 6. Філософія французького Просвітництва.

Проблема людини в філософії Просвітництва. Ф. Вольтер – ідеолог Просвітництва. П. Монтеस्क’є про визначальні причини життя людства. Ж.-Ж. Руссо та його філософсько-педагогічні ідеї. “Енциклопедія” Д. Дідро. Ж. Ламерті – засновник французького матеріалізму. “Система природи” П.-А. Гольбаха. Особливості механістичної ідеології в гуманітарних та природничих науках.

А. Коллінз про захист вільнодумства. Д. Толанд про християнство без таємниць. Етичне вчення А. Шефтсбері.

Тема 7. Києво-Могилянська академія: філософія бароко і Просвітництва в Україні.

Філософія Києво-Могилянської академії – синтез ідей гуманізму, реформації, просвітництва та української барокової культури. Проблеми онтології, натурфілософії та ідеї гуманізму у творах вчених КМА. Поширення філософських здобутків Академії за межами України.

Феофан Прокопович: онтологія; гносеологія; теорія просвітницького абсолютизму.

Г. Сковорода та його філософське вчення. Принцип самопізнання.

Становлення просвітництва в Україні. П.Д. Лодій і зв'язок з німецьким просвітництвом. Я. Козельський, його класифікація наук і розвиток просвітницьких теорій.

Тема 8. Класична німецька філософія.

Місце німецької класичної філософії в історії філософської думки. “Коперніканський переворот” І. Канта. Обґрунтування Кантом всезагальної необхідності наукового знання. Людина як “громадянин двох світів”. Природа і свобода. Теоретичний та практичний розум.

Суб'єктивний ідеалізм та діалектика Й.-Г. Фіхте. Філософія тотожності Ф.В.Й. Шеллінга.

Філософська система та діалектичний метод Г.В.Ф. Гегеля. Гегель про закономірності становлення, історії, культури, людини. Тотожність буття і мислення.

Антропологічний матеріалізм та гуманістична спрямованість філософії Л. Фейербаха. Діалектика чуттєвого і раціонального. Критика релігії християнства.

Проникнення ідей німецької класичної філософії в Україну (П. Лодій, Й. Шад, Д. Велланський та ін.).

Тема 9. Філософські вчення XIX – початку XX століття.

Критичний перегляд принципів та традицій класичної філософії у другій половині XIX – на початку XX століття. Ірраціоналізм.

Передумови становлення марксизму та його філософії. Проблема відчуження людини, її пригноблення і свободи, ідея самозвільнення індивідів. Діалектичний та історичний матеріалізм як філософія марксизму. Концепція і зміст матеріалістичної діалектики. Соціально-практична орієнтація марксистської філософії. Принцип практики як основи діалектико-матеріалістичного розуміння природи й суспільства. Матеріалістичне розуміння історії. Поняття суспільно-економічної формації та економічний матеріалізм К. Маркса.

Натурфілософія, антропологія і антропосоціологія у працях Ф. Енгельса. Політична філософія марксизму. Вчення К. Маркса про комунізм.

Поширення і розвиток марксизму в країнах Західної Європи. Поширення ідей марксизму в Росії. Роль Г. Плеханова і російських марксистів у розвитку і пропаганді марксистської філософії.

Неокантіанство. Неогегельянство.

Антираціоналістична установка “філософії життя”. Проблема ірраціонального (воля, почуття, інтуїція, несвідоме). А. Шопенгауер: людина як суб’єкт боління, світ як воля і уява. Концепція “переоцінки цінностей” Ф. Нітше. Зародження “філософії науки”. Перший і другий позитивізм. Герменевтична філософія науки. В. Дільтей про людське життя як культурно-історичний процес.

Зародження екзистенціалізму. Екзистенціалізм Є. К’єркегора, його антикласична спрямованість. Людина як духовна істота, здатна до вибору і самовизначення. Проблеми екзистенціальної істини.

Американський прагматизм. “Принцип Пірса”. Прагматизм У. Джемса.

Ідея несвідомого і психоаналіз З. Фрейда. Структура психіки за З. Фрейдом. Психоаналітична онтологія людського буття. Феноменологія несвідомого. Психоаналіз і проблема антропосоціогенезу. Критика класичного психоаналізу К. Юнгом і А Адлером.

Тема 10. Українська філософія XIX–XX ст.

Українська академічна філософія XIX ст. О. Новицький про предмет, завдання й поступальність розвитку філософії. Філософія П. Юркевича, його вчення про ідею. Критика антропологічного матеріалізму Л. Фейєрбаха. Екзистенційні мотиви в творчості П. Юркевича.

Проблема людини та нації у творчості членів Кирило-Мефодіївського братства. Формування української національної ідеї.

М. Костомаров про місце України у світі, про український народний характер. Філософські погляди Тараса Шевченка.

Філософія мови і семасіологія у творчості М. Максимовича і О. Потебні.

Особливості української духовності на межі XIX–XX ст. В. Вернадський про феномен життя, всесвіт, людство, ноосферу. Вплив ідей В.Вернадського на світову філософську думку.

Філософія І. Франка, вплив на неї марксизму та позитивізму Проблема поступу, людини та свободи. Філософські погляди Л. Українки, П. Грабовського, М. Коцюбинського. Соціально-філософські ідеї М. Драгоманова, їх вплив на розвиток слов’янського менталітету. Концепція національної еліти в історіософії

В. Липинського та в політології Д. Донцова. Д. Чижевський про чинники формування української духовності. Вплив Д. Чижевського на європейську духовну культуру. Історіософія М. Грушевського.

Тема 11. Множинність сучасних філософських ідей.

Характерні риси духовної культури XX століття. Плюралізм сучасної філософії. Феноменологічна філософія про світ людського життя. Основи феноменології Е. Гуссерля. Вплив феноменології на сучасну філософію. Особливості феноменологічної методології.

Прагматичний інструменталізм Д. Дьюї. Прагматична герменевтика Р.

Рорті.

Філософська антропологія в Німеччині. М. Шелер. Г. Плеснер. А. Гелен. Культурна антропологія.

Герменевтика як методологія наук про дух. В. Дільтей. М. Гайдеггер. Е. Бетті. Х.-Г. Гадамер.

Філософія історії та культури. О. Шпенглер. А. Тойнбі. К. Ясперс.

Філософія тоталітаризму в Італії, Німеччині, СРСР.

Філософський постмодернізм як концепція радикального плюралізму. Ж.-Ф. Ліотар. Ж. Дерріда.

Соціальна філософія Франкфуртської школи. К. Хоркхаймер. Т. Адорно. Г. Маркузе.

Екзистенціалізм М. Гайдегера, Ж.-П. Сартра, А. Камю, К. Ясперса. Головна онтологічна проблема екзистенціалізму. Людина в загальній структур буття. Сенс існування. Трансценденція. Проблема свободи. Екзистенція і комунікація.

Проблеми дуті сучасної людини. Філософія К. Юнга. Поняття соціального характеру у філософії Е. Фромма. Любов як найвища цінність.

Сучасна релігійна філософія. Неотомізм як панівний напрям у філософії католицької церкви. Тейярдизм: учення П. Тейяра де Шардена про людину як центр світової еволюції. Персоналізм. “Діалектична теологія”.

Логіко-методологічні школи у Львові та Києві.

Розділ II.

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ЗАГАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ

Тема 12. Проблема буття

Онтологія як загальна теорія буття. Класична онтологія. Типи онтологій: ідеалізм, матеріалізм, реалізм, пантеїзм, монізм, дуалізм тощо. Основні рівні буття: природне, соціальне, духовне. Онтологічні категорії: буття, небуття (ніщо), якість, кількість, міра, відношення, сутність, явище, річ, дійсність, можливість, необхідність, субстанція, екзистенція. Філософський зміст категорії “матерія”. Матерія і речовина. Матерія і рух. Основні форми руху.

Матеріальна єдність світу. Наука про невичерпність і незнищеність матерії. Космогонічна гіпотеза Канта-Лапласа про походження Всесвіту. Теорія “Великого вибуху”. Філософські уявлення про макрокосм і мікрокосм.

Екзистенція як особливий спосіб буття. Тема “тілесності” в сучасній онтології. Поняття “межової ситуації”. Філософія абсурду.

Тема 12. Філософське розуміння світу і природи.

Світ і поняття світу. Світ як Всесвіт. Космос і хаос. Визначальні категоріальні характеристики світу (цілісність, універсальність, всезагальність, саморозвиток). Багатовимірність поняття “природа”. Природа як об’єктивна реальність. Природа – континуум умов існування людини і суспільства. Екологія і проблеми життя. Біосфера і ноосфера. Людинобіосфероцентризм як філософська парадигма гармонійного існування

і розвитку.

Тема 13. Філософська антропологія.

Унікальність людини. Життя і розум у контексті глобальної еволюції Всесвіту.

Натуралістична антропософія. Діалектика природи і проблема походження людини. Світоглядно-методологічний зміст концепції антропогенезу. Антропосоціогенез та його комплексний характер у сучасній науці.

Праця – головний фактор антропосоціогенезу. Діалектика соціального розвитку та еволюція людини. Трудова концепція антропосоціогенезу. Роль мови в процесі антропосоціогенезу.

Моральна гіпотеза виникнення людини З. Фрейда. Виникнення людини і становлення символічної діяльності (Е. Кассіпер). Релігійна антропософія. Ортодоксальна доктрина походження людини та її сучасні модифікації. Християнський еволюціонізм П. Тейяра де Шардена.

Антидарвінізм і критика концепції антропосоціогенезу: ідеологія й емпірія.

Проблема взаємозв'язку душі і тіла. Особливості складності (складеності) тіла людини. Езотеричні й окультні уявлення і практики розвитку нефізичних тіл людини. Тілесне і чуттєво-емоційне в людині. “Пристрасті” душі й афекти. Дух і свідомість. Головні концепції походження свідомості. Свідомість як субстанція. Свідомість як функція мозку і відображення дійсності. Марксистська концепція свідомості. Феноменологічна концепція свідомості. Самосвідомість, її форми та структура.

Феномен несвідомого, його природа та функції. Місце несвідомого в духовному світі людини. Роль несвідомого в людському бутті. Деякі шляхи впливу на несвідоме (аутотренінг, медитація, молитва).

Суспільна та індивідуальна свідомість і несвідоме. Архетипи колективного несвідомого. Поняття суспільної свідомості. Структура суспільної свідомості: рівні і форми. Масова психологія та ідеологія. Духовність суспільства. Історичний характер співвідношення офіційної ідеології й масової свідомості. Умови і засоби творчого розвитку суспільної свідомості.

Політична свідомість. Економічна свідомість. Правосвідомість. Мораль як регулятор життєдіяльності. Естетична свідомість і освоєння світу. Специфіка релігійної свідомості.

Людина: особистість, сутність, індивідуальність. Гедонізм і сенс життя. Людина-споживач: бути чи мати? Екзистенція і самотність.

Вибір, свобода та відповідальність як критерії ставлення людини до навколишнього світу. Тягар свободи і феномен конформізму. Проблема абсолютів – орієнтирів вибору. Вибір з огляду на оцінку та цінність. Природа цінностей та їх класифікація. Проблема ціннісних орієнтацій. Проблема

формування ціннісних орієнтацій в процесі навчання та виховання.

Розділ III.

ФІЛОСОФІЯ НАУКИ. ТЕОРІЯ ПІЗНАННЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Тема 14. Філософські проблеми науки

Наука як об'єкт філософського дослідження. Типологія філософських та методологічних проблем науки. Філософські засади науки. Філософія як рефлексія над наукою. Прогностична місія філософської рефлексії. Філософія і наукова творчість. Риси творчої особистості “ідеального” вченого. Філософія як засіб включення наукового пошуку у широкий соціокультурний контекст. Евристика наукового пошуку.

Наука як аспект освоєння світу людиною. Наука як система достовірного знання, як високо спеціалізована діяльність і як соціальний інститут. Критерії науковості знання.

Основні історичні етапи розвитку науки. Передісторія науки. Антична наука і її внесок у всесвітню культуру. Раціональність науки Середньовіччя. Гуманізм і емпіризм науки Відродження і Нового часу. Вплив соціально-економічних і культурних чинників на розвиток науки.

Наука у ХХ ст. Філософія науки і неопозитивізм. Логічне вчення Б. Рассела і Л. Вітгенштейна. Постпозитивізм і його місце у “філософії науки”. Концепції розвитку науки К. Поппера, Т. Куна, І. Лакатоса, П. Фесрабенда. Структуралістичний напрям у філософії науки (К. Леві-Стросс, М. Фуко). Герменевтична філософія науки.

Особливості сучасної науки. Динамізм сучасного наукового знання. Традиції й новації в науці. Інтерналістські та екстерналістські чинники зростання наукового знання. Новітні плюралістичні концепції наукового знання.

Сутність поняття “науково-технічна революція”, критерії періодизації. Інформаційно-технологічна революція і співвідношення суспільства та природи. Роль інформаційно-комунікативних підсистем в інтелектуальному процесі.

Форми організації науки. Поняття наукового співтовариства. Наукові колективи та інші інституційовані форми організації науки. Наукові школи. Життя науки: конференції, симпозіуми, семінари. Керівництво і передача інформації в науці. Етика науки.

Етика та праксеологія науки. Проблема гармонії істини, добра та краси в творчості вченого. Свобода наукового пошуку та соціальна відповідальність науковця.

Тема 15. Форми і методи наукового пізнання.

Сутність та специфічні особливості пізнавальної діяльності. Метод як усвідомлений спосіб пізнавальної діяльності. Співвідношення спеціальних і загальних методів.

Емпіричне, теоретичне, експериментальне дослідження і відповідні їм методи.

Особливості наукового пізнання, його види. Система методів наукового пізнання. Взаємозв'язок загальнонаукових та специфічних методів дослідження.

Анатомія науки. Класифікація наук. Наукове знання і науковий метод. Наукові абстракції. Науковий текст. Інфраструктура науки. Основні форми наукового пізнання: факт, гіпотеза, закон, теорія, концепція.

Основні процедури наукової діяльності (спостереження, вимірювання, збір даних, опис, експеримент, пояснення тощо). Наукові методи як засіб пізнання. Зв'язок гносеологічного, соціологічного, онтологічного, антропологічного, аксіологічного, методологічного і психологічного аспектів наукового пошуку.

Філософські дискусії про засади і структуру наукового дослідження. Системний характер дослідницької діяльності. Виклад та обґрунтування наукових результатів.

Розділ IV. ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ

Тема 16. Феномен освіти.

Освіта як предмет філософського аналізу. Філософія освіти та її предметне поле. Онтологія освіти. Методологічні основи філософії освіти. Основні парадигми розвитку освіти. Парадигма неперервної освіти. Генезис і розвиток освіти. Освіта як соціальне явище. Універсальність освіти. Основні пізнавальні функції освіти. Зміст освіти: єдність навчання і виховання. Форми і методи освіти. Освітні технології. Освіта і особистість. Освіта і економіка: взаємозалежність та зумовленість розвитку. Теорія людського капіталу і розвиток людських ресурсів. Освіта як сфера. Система освіти. Педагогічна освіта як підсистема освітньої сфери.

Освіта і наука. Мета, пріоритети, принципи розвитку освіти. Неперервність освіти. Творчий потенціал освіти. “Фундаменталізація” системи освіти як чинник інтелектуалізації суспільства. Інноваційні технології в освіті. Філософське вчення про самоорганізацію і управління освітнім процесом. Освітній процес в контексті гносеології та теорії інформації.

Здоров'я нації через освіту. Мовна стратегія в освіті. Зв'язок освіти з розвитком громадянського суспільства. Національний характер освіти. Національно-освітній ідеал: аксіологічні та етичні засади формування особистості. Духовний потенціал освіти. Філософія педагогічних концепцій виховання особистості.

Дегуманітаризація соціуму і людської життєдіяльності в умовах розвитку інформаційно-технологічної революції і проблеми освіти. Проблема гуманітаризації освіти. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті.

Розділ V. ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ І ФІЛОСОФІЇ ІСТОРІЇ

Тема 17. Суспільство як предмет філософії.

Специфіка соціального пізнання. Головні методологічні принципи соціальної філософії. Категорії соціальної філософії.

Поняття суспільства в соціально-філософських поглядах мислителів Стародавнього Світу (Платон, Арістотель), Середньовіччя, епохи Відродження та Просвітництва (Н. Макіавеллі, І. Кант, Г. Гегель, К. Сен-Сімон та ін.).

Становлення соціальної доктрини марксизму. Сутність діалектико-матеріалістичного розуміння суспільства як системи, що розвивається. Суспільне виробництво як соціально-філософська категорія. Технологічні, суспільні, людські “виміри” виробництва, його структура, тенденції розвитку. Людина як основа, мета і засіб виробництва. Духовне виробництво, його специфіка.

Співвідношення технологічного і суспільно-економічного способів виробництва, їх історичні типи. Сутність і структура продуктивних сил. Діалектика продуктивних сил та відносин у сфері виробництва. Технологічні і соціальні революції, проблема їх співвідношення.

Проблема побудови теоретичних моделей соціуму в соціально-філософській думці ХХ століття. Концепція “ідеальних типів” М. Вебера. Рациональність як засіб організації соціальної взаємодії людей (Г. Зіммель, Г. Гадамер). Суспільство як соціальна система (Т. Парсонс та ін.).

Релігійні концепції суспільства (В. Соловйов, П. Шестов, М. Бердяев, П. Тейлор, Х. Ортега-і-Гассет та ін.).

Сучасний стан та перспективи розвитку українського суспільства.

Тема 18. Осягнення історії.

Становлення історичної свідомості. Соціальна філософія про джерела розвитку суспільства. Основні чинники суспільного розвитку. Розвиток суспільства як історія змін в економічній, соціальній, політичній та духовній сферах.

Проблема побудови теоретичної моделі історичного процесу.

Становлення ідеї суспільного прогресу. Антична філософія: ідеї регресу і циклічності розвитку (Гесіод, Платон, Арістотель та ін.). Ідея прогресу у філософії Просвітництва, німецькій класичній філософії, марксизмі. Еволюційне і революційне в розвитку суспільства і людини.

Проблема насильства в історії. Філософські засади аналізу війни як соціального явища. Проблеми війни та миру в сучасних умовах.

Індустріальне суспільство і концепції технократичного романтизму. Традиційне й індустріальне суспільство. Теорії конвергенції: плюралізм, деідеологізація і космополітизм. “Масове суспільство”. Соціально-футурологічні ідеї теоретиків постіндустріалізму: інформатизація й реідеологізація. Френсіс Фукуяма: ідея кінця історії і лібералізм.

Зміст, критерії та історичні типи суспільного прогресу. Проблема “ціни” прогресу. Історія як прогрес свободи і необхідності. Суспільні ідеали і прогрес. Майбутнє людства як предмет дослідження та прогнозування. Філософія економіки. Філософсько-економічний спосіб мислення. Людина і природа: проблеми екології. Поняття біосфери і ноосфери.

Філософське розуміння власності. Система соціально-економічного управління. Держава і управління економікою. Ринкові відносини і державне регулювання економікою. Економіка, право і мораль. Філософія політики. Право влади і влада права. Держава та ідея справедливості. Лібералізм, демократія і тоталітаризм. Права і гідність людини.

Тема 19. Філософське осмислення глобалізації.

Глобалізація як хвилеподібний процес. Історична динаміка саморозвитку світової спільноти. Сучасне розуміння сутності глобалізму як головного процесу епохи. Усвідомлення і осягнення значення і призначення історії. Світовий порядок на рубежі ХХ–ХХІ ст. Техногенні й інформаційні фактори радикального перетворення відносин у сучасному світі. Комп’ютеризація й інформатизація. Глобалізм-стабільність-синергетика. Глобалізація

і відчуження. Глобалізація і “вторинна” міфотворчість. Глобалізація і криза моральних традицій. Фундаментальні протиріччя глобалізації. Зміст антиутопій у новому світлі глобалізації. Постмодерн та глобальна інформаційна цивілізація.

Соціально-економічні фактори глобалізації. Світові центри глобалізації. Трансконтинентальні компанії і банки. Трансконтинентальна інфраструктура світової економіки. Нова економіка: американський виклик. Концепція пост економічного суспільства. Філософія сучасного бізнесу “зі швидкістю світла”. Роль релігійного фактору в процесах глобалізації.

Демографічні особливості розвитку глобального суспільства. Глобалізація і населення. Людські якості і глобалізація. Глобалізація і міграція. Процеси глобалізації і проблема збереження національно-релігійної ідентичності. Етноси в умовах глобалізації. Глобалізація і національні культури: уніфікація чи взаємопроникнення.

Глобальна екологічна ситуація. Новий діалог людини з природою. Глобалізація і основні напрямки збереження екосистем. Екологізація природничих і гуманітарних дисциплін.

Глобалізація та нові виміри демократії. Політична глобалізація. Глобалізація й аксіологія. Вплив глобалізації на реформування освітніх програм. Вплив глобалізації на реформування національної системи освіти в Україні.

Тема 20. Духовні основи суспільного буття. Філософія культури

Духовна діяльність, її особливості. Категорії “дух”, “духовність” та їх роль в осмисленні людини і суспільства. Ідеальне, його природа. Дух і душа. Феноменологія духу. Духовно-практичне перетворення світу. Походження та

сутність духовного.

Культура як об'єкт філософського осмислення. Культура та суспільна практика. Культура як рівень розвитку людини й людства. Соціальні функції культури: науково-пізнавальна, ідеологічна, практична, регулятивна, комунікативна, компенсаторна.

Співвідношення понять “культура” і “цивілізація”. Сучасні культурологічні концепції.

Феномен творчості. Творчість як найбільш адекватна форма людського існування. Головні концепції творчості в історії філософії. Сутність сучасної концепції творчості. Передумови та онтологічний сенс творчості.

Етапи і структура творчого процесу. Особливості творчої думки. Мислення і матеріально-предметна діяльність. Мислення, свідомість та несвідоме у творчості. Творчий ерос і архітектонічний інстинкт. Творча воля. Талант і хист як соціокультурний елемент. Уявлення. Творча інтуїція. Фантазія. Натхнення. Інсайт.

Форми та різновиди творчості. Віртуальна і дійсна творчість. Науково-технічна творчість. Художня творчість. Соціальна творчість. Творчий характер людської праці. Педагогічна творчість. Творчість у навчанні.

Еволюція і творчість, детермінізм і свобода. Проблема детермінант творчості. Творчий задум та його здійснення. Евристика. Розвиток творчих здібностей людини. Спеціальні методики творчої діяльності. Творчість – найвища форма активності людини.

VI. ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ Й СКЛАДАННЯ КАНДИДАТСЬКОГО ІСПИТУ З ФІЛОСОФІЇ

1. Філософія, її предмет і функції. Соціокультурне призначення філософії.
2. Світогляд, його структура, основні функції, основні історичні типи.
3. Специфіка філософії як типу духовності. Специфіка співвідношення філософії з наукою, культурою, ідеологією.
4. Філософія Стародавньої Індії: основні поняття.
5. Філософія Стародавнього Китаю.
6. Натурфілософія Стародавньої Греції. Мілетська школа. Геракліт. Анаксимандр і Анахарсіс (вчення про апейрон).
7. Філософські та природничонаукові ідеї Емпедокла, Анаксагора і Демокріта.
8. Софісти і їх роль у розвитку античної філософії.
9. Сократ і сократичні школи.
10. Філософське вчення Платона.
11. Філософія Арістотеля.
12. Філософські ідеї християнської апологетики. Аврелій Августин.
13. Схоластика, номіналізм і реалізм.
14. Західноєвропейська філософія епохи Відродження. Марсіліо

Фічіно, Піко делла Мірандола, Микола Кузанський, Джордано Бруно.

15. Західноєвропейська філософія Нового часу. Емпіризм Ф.Бекона, Т.Гобса, Дж.Локка, сенсуалізм Дж.Берклі.

16. Західноєвропейська філософія Нового часу. Раціоналізм Р.Декарта, Б.Спінози і Г.Лейбніца.

17. Філософія Просвітництва у Франції.

18. Історичні умови формування німецької філософії Просвітництва. “Коперніканський переворот” у філософії, здійснений Кантом.

19. Філософська система і метод Г.Гегеля. Принципи діалектичної логіки.

20. Антропологічний матеріалізм і атеїзм Л. Фейербаха.

21. Проблема людини у філософії марксизму.

22. Діалектико-матеріалістичне розуміння історії у філософії марксизму.

23. Ф.Ніцше і В.Розанов. Спільне і відмінне.

24. Філософія екзистенціалізму. Релігійно-екзистенційні ідеї С. К’еркегора, К. Ясперса, Л. Шестова.

25. Філософія екзистенціалізму у працях М. Гайдеггера, А. Камю, Ж.-П.Сартра, М. Бердяєва та Ф. Достоевського.

26. Проблема несвідомого і психоаналіз З. Фрейда. Неопсихоаналіз. Основні ідеї К. Хорні і Е. Фромма.

27. Філософська антропологія ХХ століття в Німеччині (М. Шелер, Ф. Плеснер, А. Еелен, Е. Ротхаккер, М. Ландман та ін.).

28. Філософія неопозитивізму ХХ століття. Неопозитивізм про предмет і завдання філософії.

29. Аналітична філософія ХХ століття (Б. Рассел, Л. Вітгенштейн, К. Поппер, Т. Кун, І. Лакатос, П. Фейєрабенд).

30. Російська релігійна філософія ХІХ–ХХ ст. (В. Соловйов, В. Розанов, М. Лоський, М. Бердяєв, П. Флоренський, С. Булгаков, С. Франк та ін.).

31. Релігійна філософія у ХХ столітті. Неотомізм. Тейярдизм. Персоналізм.

32. Філософська герменевтика ХІХ–ХХ століття (В. Дільтей, М. Еайдеггер, Ф. Еадамер).

33. Джерела, національні особливості та віхи розвитку філософської думки в Україні.

34. Філософсько-гуманістична думка в Україні другої половини ХV–ХVІІ ст.

35. Філософська система Ф. Сковороди.

36. Українська академічна філософія ХІХ – початку ХХ ст. (О. Новицький, С. Еогоцький, П. Юркевич, В. Зеньківський).

37. Д. Чижевський як історик української філософії.

38. Соціально-філософські погляди М. Драгоманова, І. Франка, Л. Українки.

39. Філософія української національної ідеї в ХХ столітті (В.

Липинський, Д. Донцов).

40. Філософський зміст категорії буття. Основні форми буття.
41. Проблема субстанції у філософії. Матеріалістичний і ідеалістичний монізм. Дуалізм. Плюралізм.
42. Рух як атрибут буття. Основні характеристики та форми руху. Рух і розвиток. Основні концепції розвитку.
43. Простір і час як форми буття. Субстанційна і релятивістська концепції.
44. Антропосоціогенез. Єдність природного і соціального в людині. Тілесне і чуттєво-емоційне в людині.
45. Природа і суспільство: спільне і відмінне.
46. Особливості постановки проблеми людини в західноєвропейській і в східній філософії.
47. Проблема сенсу життя, смерті та безсмертя людини.
48. Свобода як філософська проблема і життєва цінність. Багатовимірність свободи.
49. Свідомість як предмет філософського дослідження.
50. Історичне мислення, пам'ять і свідомість.
51. Свідоме, несвідоме і штучний інтелект.
52. Особа і суспільство. Унікальність і самоцінність особи. Феномени конформізму і нонконформізму.
53. Індивідуальне і суспільне буття людини. Індивід, індивідуальність, особа.
54. Суспільство як об'єктивна реальність. Сучасні філософсько-соціологічні концепції суспільства.
55. Єдність і багатоманітність історичного процесу. Історичний процес і єдність людства.
56. Динаміка цивілізацій в інтерпретації А. Тойнбі і К. Ясперса.
57. Свідомість і мова: філософські підходи до їх осмислення.
58. Поняття пізнання. Суб'єкт і об'єкт пізнання. Основні гносеологічні концепції.
59. Діалектика чуттєвого і раціонального, дискурсивного й інтуїтивного в пізнанні.
60. Емпіричний і теоретичний рівні наукового дослідження.
61. Поняття науки. Основні пізнавальні та соціальні функції науки.
62. Основні форми наукового пізнання: факт, проблема, гіпотеза, концепція, теорія.
63. Проблема наукового методу і методології.
64. Соціально-етичні проблеми сучасної науки. Свобода наукового пошуку та соціальна відповідальність науковця.
65. Сцієнтизм та антисцієнтизм у філософії ХХ століття.
66. Філософські питання однієї з наукових дисциплін (на вибір).
67. Творчість як філософська проблема. Види творчості. Структура творчого процесу. Творчий потенціал освіти.
68. Поняття істини. Істина як процес. Практика як критерій істини.

Види практики.

69. Категоріальність філософського мислення. Основні категорії філософії.

70. Взаємоперехід кількісних і якісних змін – закон об'єктивної дійсності і пізнання.

71. Єдність і боротьба протилежностей як закон об'єктивної дійсності і пізнання.

72. Заперечення заперечення як закон об'єктивної дійсності і пізнання.

73. Культурно-світоглядні засади осмислення глобальних проблем сучасності.

74. Співвідношення змісту понять культура і цивілізація.

75. Філософія і соціологія про демографічні проблеми сучасності.

76. Техногенні і етичні проблеми екологічної кризи.

77. Вчення про ноосферу. Ноосферна концепція В.І. Вернадського.

78. Поняття цінності. Типи ціннісних орієнтацій.

79. Соціальне передбачення і прогнозування майбутнього. Методи і типи прогнозів.

80. Філософські проблеми синергетики: постнекласична трансформація наукового знання.

81. Гуманізація людського буття як глобальна проблема.

82. “Інформаційне суспільство”: засади філософського осмислення.

83. Фундаменталізація системи освіти як чинник інтелектуалізації суспільства. Інтелектуалізація нації та інноваційні технології в освіті.

84. Освіта як предмет філософського аналізу. Зміст, структура і розвиток освіти.

85. Освіта і особистість. Гуманізація і гуманітаризація освіти.

86. Опозиційність глобального і локального, світового і національного в культурі.

87. Консерватизм і традиціоналізм в історії культури.

88. Археофутуризм як альтернатива глобалізаційним процесам (розвиток ідеї від Ф. Ніцше до Г. Фая).

89. Феномен етнічної культури як спосіб самозбереження нації.

90. Метасистемна філософія (метафілософія, полілектика) новітнього часу.

VII. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

щодо написання реферату з дисципліни “ФІЛОСОФІЯ” для аспірантів і здобувачів ученого ступеня кандидата наук

У процесі підготовки до складання кандидатського іспиту аспіранти та здобувачі повинні написати реферат на одну із затверджених кафедрою тем відповідно до навчальної програми.

Тема реферату обирається аспірантом чи пошукачем самостійно та узгоджуються з викладачами кафедри філософії, які ведуть заняття та

консультації.

Тема реферату повинна бути дотичною до основних філософських і методологічних проблем тієї галузі науки, за якою спеціалізується аспірант (пошукач).

Для написання реферату необхідно глибоко вивчити й широко використати наявну наукову літературу з обраної теми, особливо філософську спадщину класиків, а також праці сучасних вітчизняних і зарубіжних вчених.

Зміст реферату повинен розкрити світоглядні й методологічні проблеми обраної теми, а також висвітлити ступінь поінформованості автора про стан розробленості проблематики в новітній філософській літературі.

У рефераті варто показати всебічне і глибоке розуміння розглянутих питань, дати аналіз наявних концепцій і поглядів, а також обов'язково зв'язати матеріал, що викладається, із сучасністю та своєю науковою спеціальністю або темою дисертаційної роботи.

Реферат повинен бути добре оформлений, продуманий, містити в собі чітко сформульований розгорнутий план теми, вступ (де вказано актуальність теми і постановку проблеми, огляд стану її розробленості), виклад змісту теми, висновок, а також список використаної при підготовці та написанні реферату літератури, що складає не менше 15 джерел.

Виклад матеріалу повинен носити самостійний, творчий характер. Ні в якому разі неприпустиме переписування текстів з навчальних посібників, популярних брошур, а також використовувати готові реферати з мережі Інтернет чи CD-дисків. Автор, як майбутній науковець, повинен показати в змісті реферату високу культуру філософського мислення, вміння застосовувати сучасну науково-філософську методологію щодо аналізу конкретних проблем у тій галузі науки, що є сферою його дослідницької діяльності.

Обсяг реферату повинен складати 25–30 сторінок тексту, набраних на комп'ютері й сформованих у Word 7.0, шрифт Times New Roman, розмір 14 пт., міжрядковий інтервал 1,5. Формат аркушів А4 (210 x 297 мм). Відступи: зліва – 3,0 см, справа – 1,0 см, зверху – 2,0 см, знизу – 2,0 см.

Посилання на джерела подаються в тексті у квадратних дужках (наприклад, [5, с. 12], де перше число означає порядковий номер джерела в списку літератури, а друге – сторінку, на яку посилається автор реферату).

Першою сторінкою вважається титульна, на якій цифра 1 не ставиться. На титульному аркуші необхідно вказати: Міністерство освіти і науки України, назву вищого навчального закладу – Київський міський педагогічний університет ім. Б.Д. Грінченка, Гуманітарний інститут, Кафедра філософії, тему реферату, прізвище, ім'я, по батькові (повністю) аспіранта (пошукача), назву кафедри, рік (зразок додається).

В кінці реферату подається список використаної літератури, в якому обов'язково вказуються видавництво та повна характеристика видання; для періодичних видань – номер видання та сторінки, на яких розміщений

матеріал.

Цитати з філософських праць та інших публікацій потрібно брати в лапки і ретельно звіряти з першоджерелом, не допускаючи неточностей і перекручувань. Посилання на джерела давати наприкінці тексту: автор, назва видання, том, місце видання, найменування видавництва, рік видання, сторінки.

На кафедрі подається один примірник. Він має бути пронумерованим та зшитим, підписаним автором і його науковим керівником (без рецензії). Реферат подається на кафедру не пізніше, ніж за місяць до початку складання кандидатських іспитів. Кожний реферат рецензується і попередньо оцінюється. Автор реферату має право до іспиту ознайомитися з рецензією.

Оцінка за реферат враховується членами екзаменаційної комісії під час прийому кандидатського іспиту та заноситься до протоколу. Аспіранти та пошукачі, які отримали незадовільну оцінку за реферат, до складання іспиту не допускаються.

VIII. ОРІЄНТОВНА ТЕМАТИКА РЕФЕРАТІВ

1. Місце філософії в системі наукових знань.
2. Історіософія як різновид філософсько-історичного знання.
3. Міфологія як основа формування архетипів.
4. Натуралізм як форма філософсько-історичного світогляду.
5. Проблеми людини в античному світосприйнятті.
6. Основні школи давньоіндійської філософії.
7. Філософська думка Стародавнього Китаю.
8. Розвиток природознавства та його вплив на формування наукового світогляду в XVII–XVIII ст.
9. Геліоцентризм та вчення про нескінченність Всесвіту (М. Копернік, Дж. Бруно, Г. Галілей).
10. Емпіризм і раціоналізм у західноєвропейській філософії Нового часу.
11. Проблема субстанції у західноєвропейській філософії Нового часу (Р. Декарт, Б. Спіноза, В. Лейбніц).
12. Проблема людини у філософії доби Відродження.
13. Філософські ідеї епохи Просвітництва XVIII століття.
14. Теорія прав та свобод людини (Г. Гроцій, Т. Гоббс, Дж. Локк).
15. Романтизм і німецька філософія Просвітництва.
16. Концепція волі в історії філософії.
17. Витоки і зміст “філософії життя” (В. Дільтей, Ф. Ніцше).
18. Н. Макіавеллі про природу політики, влади і моралі.
19. І. Кант, його натурфілософія та вчення про пізнання.
20. Християнський еволюціонізм. П. Тейяр де Шарден “Феномен людини”.

21. Російська філософія кінця ХІХ – початку ХХ ст.
22. Еволюційни розвиток основних ідей філософії буття.
23. Проблема людини в західноєвропейській філософії.
24. Проблеми пізнання в сучасній західноєвропейській філософії.
25. Ірраціоналізм як філософська течія ХІХ ст.
26. Філософія російського духовного Ренесансу кінця ХІХ – на початку ХХ ст.
27. Проблема життя, смерті та безсмертя у філософії екзистенціалізму.
28. Історична реальність як предмет класичної німецької філософії.
29. Сцієнтизм і антисцієнтизм як світоглядні орієнтації ХХ ст.
30. Герменевтичний напрям у сучасній філософії.
31. Цивілізаційна концепція С. Хантінгтона.
32. Філософія мови: історія і сучасність.
33. Філософські виміри слов'янської міфології.
34. Морально-етичні засади “Слова о полку Ігоревім”.
35. Філософські ідеї в Повчанні Володимира Мономаха.
36. Філософсько-гуманістична думка українського ренесансу (ХV-ХVІІ ст.).
37. Філософія в Києво-Могилянській академії.
38. Філософські та соціально-етичні ідеї в працях українських полемістів ХVІ–ХVІІ ст.
39. Еволюція світогляду і філософських поглядів Г. Сковороди.
40. Філософія України в культурі романтизму ХІХ – на початку ХХ століття.
41. Соціально-політичний зміст творчості Т. Шевченка.
42. Своєрідність постаті Івана Франка як українського філософа.
43. Філософія ірраціоналізму та української національної ідеї Д. Донцова.
44. Ідеї В.І. Вернадського та їх вплив на світову філософську думку.
45. Національна ідентичність та менталітет як філософський феномен.
46. Мораль як фактор становлення людини і регулятор її життєдіяльності.
47. Людське буття і проблема свободи.
48. Діалектика об'єктивного та суб'єктивного у науковому пізнанні.
49. Метафізика і діалектика як методи пізнання: порівняльний аналіз.
50. Специфіка соціальних законів та особливості їх пізнання.
51. Антропосоціогенез як філософська проблема.
52. Раціональне та ірраціональне в пізнанні.
53. Естетичне ставлення людини до дійсності. Природа мистецтва.
54. Історія як предмет філософського дослідження.
55. Свобода наукових пошуків і соціальна відповідальність вченого.
56. Проблема особи, особистості та індивідуальності в соціальній філософії.
57. Роль народних мас та особистості в філософії Г.В.Ф. Гегеля та К. Маркса.

58. Наука як культурно-історичний, гносеологічний і соціальний феномен.
59. Освітня діяльність Платона та Арістотеля.
60. Західноєвропейські університети як науково-дослідницькі центри.
61. Пріоритети і принципи розвитку сучасної вищої освіти.
62. Постмодернізм та його сутність.
63. Вища освіта України перед викликами постмодерну.
64. Глобалізація та проблеми інтелектуалізації сучасної української нації.
65. Філософський зміст інноваційних технологій в освіті.
66. Американський прагматизм – звуження духовних та інтелектуальних якостей особистості.
67. Філософія й ідеологія тоталітаризму: більшовизм, нацизм, релігійний фанатизм.
68. Уявлення сучасної науки і релігії про походження свідомості.
69. Сучасні радикальні концепції Європейської філософії (П. Віаль, Г. Фай, А. де Бенуа та ін.).
70. Цінність як об'єкт філософського розуміння.

ІХ. ДОДАТОК

Зразок оформлення титульної сторінки реферату

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Київський університет імені Бориса Грінченка
Інститут суспільства

Кафедра філософії

РЕФЕРАТ

на тему:

“Цінність як об’єкт філософського розуміння”

Виконала
аспірантка кафедри теорії та історії педагогіки
Захарченко Ірина Миколаївна

Науковий керівник –
д. філос. н., проф. Петренко Іван Михайлович

Рецензент

“ _____ ”

(оцінка)

Підпис _____

Київ – 2014